

5 Kvinders valgret

I dag bestemmer din mor sikkert lige så meget som din far, og pigerne i klassen bliver hørt lige så meget som drengene. Men sådan har det ikke altid været. Faktisk krævede din tipoldemor - altså din mormors mormor - slet ikke de rettigheder, som damer, som vi i det her afsnit mest kalder for kvinder, har i dag. Og nu skal du høre, hvad der skete.

Mit navn er Rikke Mia og du lytter til Danmarkshistorie for børn, og jeg mødes med Mette Byriel-Thygesen.

Jeg hedder Mette, og jeg arbejder som museumsinspektør på Nationalmuseet.

Det danske samfund er et demokrati. Det betyder, at det er befolkningen, der er med til at bestemme, hvordan landet skal være. Altså hvilke love der skal være, og dermed hvilke regler og rettigheder, man har i samfundet.

Du har måske prøvet at være med dine forældre henne og stemme ved et folketingsvalg eller kommunalvalg. Men så demokratisk var det ikke indtil 1915, altså for over hundrede år siden. For dengang var det faktisk kun mændene, der måtte stemme. Man troede nemlig ikke, at pigerne var lige så kloge som drengene, og de havde heller ikke de samme vilkår. For eksempel var det ikke almindeligt, at damer fik en uddannelse.

Der var meget, meget stor forskel på drenge og piger. Man blev opdraget til at passe hus og hjem, hvis man var en pige. De var meget opdelt, også hvad børnene legede med, så det var helt tydeligt, at de gennem deres leg, der forsøgte man sådan at forberede dem på det liv, der levede. Drengene skulle lære at gå på jagt og skyde og høste. Og pigerne skulle lære at tage sig af børnene og lave mad og ordne vasketøj, og det kan man simpelthen se, fuldstændig, også på den måde de leger på.

Der er altså en del forskel på, hvordan drenge og piger leger og vokser op på det her tidspunkt. Pigerne leger, at dukkerne er deres børn, som de skal passe og vaske tøj for at lave mad til. Mens drengene måske leger, at de går på arbejde, for eksempel ved at skulle på jagt eller noget i den stil. Børnene lærer altså fra de helt små, hvad man

tænker, at de skal, når de bliver voksne. Altså at det er pigerne, der er i hjemmet, og drengene, der går på arbejde.

Hvis vi kigger på starten af 1900-tallet, så har det jo også været sådan, at kvinder er jo på alle måder under mænd. Kvinder har ikke mulighed for at råde over deres egen formue. Hvis man bliver skilt, så er det altså manden, der får myndigheden over børnene. Så på rigtig mange måder er samfundet indrettet efter manden og tilgodeser jo ikke kvinden og kvindens rettigheder på nogen måde.

På det her tidspunkt bestemmer damerne ikke engang over deres egne penge, og hvis moren og faren vil skilles, så er det faren, der bestemmer alt over børnene, og moren har ingenting at sige. Der er faktisk en politiker, der hedder Viggo Hørup, der sammenligner gifte kvinders vilkår med slaver i gamle dage. Altså at de slet ikke må bestemme noget eller eje noget selv. Tænk, hvis det var sådan i dag, at din far skulle bestemme meget mere end din mor. Det ville være lidt det samme, som hvis læreren kun ville høre, hvad drengene i klassen sagde. Og det var dem, der bestemte at.

Men den her gang i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet er der ændringer på vej. Der er en bevægelse, der kæmper for kvinders stemmeret både i Danmark, men faktisk også flere andre steder i verden. Blandt andet i England, hvor en gruppe kvinder endda slår fra sig, når de ikke får lov til at stemme i deres Folketing. Det hedder "parlament" i England. De engelske kvinder, der kæmper for stemmeret, er ret vrede. For dem er det en krig, og de vil ikke nøjes med kun at tale. Og for at vise deres utilfredshed, så ødelægger de særligt steder, hvor mænd kun må komme. For eksempel smadrer de golfbaner, der oftest er for mænd og med river og spader, skriver de i græsset: "Ingen stemmer, ingen golf." Også bowlinghaller og væddeløbsbaner, hvor der kun må være mænd, bliver ødelagt af kvinderne. Og så bor de Ju-Jitsu mod politiet, når de kommer op og slås.

Prøv lige at forestille jer det: Engelske damer, der for over hundrede år siden i lange kjoler og med flotte hatte vrider armen om på en politimand. Kvinderne i Danmark bruger ikke Ju-Jitsu eller ødelægger ting, men i stedet kommer de til forskellige møder, hvor de taler for, at kvinder skal have de samme rettigheder som mænd. Og der sker faktisk noget. En af de første ting, der sker, er, at kvinder begynder at kunne gå længere tid i skole og uddanne sig.

En uddannelse kunne for eksempel være at blive læge eller lærer eller dommer. Jamen der sker faktisk en del i slutningen af 1800-tallet, hvor at kvinder faktisk får adgang til uddannelser. Før det har det med at tage en uddannelse jo også mest været mændene, der gjorde det. Kvinder skulle ikke bruge det til noget. Men man begynder at åbne op for kvinder på universiteterne og også kvindelige studenter, altså kvinder, der går i gymnasiet, og det er jo som sådan også bare de første skridt i retningen af, at man også vil sidestille eller ligestille kvinderne med mænd.

Når børn i dag starter i 0. klasse, så har både drengene og pigerne lige muligheder for at tage en uddannelse, når de er færdige med folkeskolen. Men sådan har det ikke altid været. I slutningen af 1800-tallet var det kun drenge, der gjorde det. Nogle mente, at pigerne jo ikke rigtigt havde brug for en uddannelse, fordi de alligevel bare skulle gå hjemme hos børnene, når de blev gift. Men det er altså ikke alle piger, der på det her tidspunkt bare vil nøjes med det.

For eksempel er der Nielsine. Hun er en pige, der drømmer om at blive læge, men for at kunne blive det, så skal hun altså gå på en skole, hvor hun kan lære det. Nielsine søger hos det, der hedder Undervisningsministeriet, for at få lov til at tage en studentereksamen og gå på universitetet. Det starter en lang debat om kvinder kan gå på universitetet, men det ender med, at hun får et ja. I blandt andet USA, Frankrig og Sverige har kvinder allerede mulighed for at studere ved universiteterne. Og det var et spørgsmål om tid, før det ville ske i Danmark. Nielsine er den første dame, der går på universitetet, og hun bliver den første kvindelige læge i Danmark.

Og der er andre piger, der ser, hvad Nielsine gør. Og det betyder altså, at der er flere piger, der går i skole i længere tid og bagefter kan få et arbejde.

Og en af dem, der gør det, hedder Elna Munch. "Kvindernes valgret for danskerne herhjemme vil ingen længe være en kendsgerning"

Og Elna Munch bliver faktisk en af de første, der får også en uddannelse. Hun læser matematik på universitetet, og senere bliver hun faktisk også en af de første kvinder i 1918, der bliver valgt ind i Folketinget.

Den noget støjende optagelse, du hørte lige før, var så støjende, fordi den er rigtig gammel. Det var nemlig en optagelse af Elna Munch, hvor hun taler for kvinders valgret. Altså retten til at kvinder kan stemme ved et folketingsvalg. Og Elna Munch - jeg tror hun var sådan en rigtig god taler. Sådan en sej kvinde, der bare hamrer i bordet. Og blandt andet siger hun her i talen, at valgretten er vigtig for, at mændene begynder at se kvinderne som ligestillede. Og senere, da kvinderne får valgret og også får mulighed for at blive valgt ind i datidens Folketing, så er hun en af de første fire kvinder, der bliver valgt ind. Men før det er der en hård og lang kamp for, at kvinderne kan få stemmeret, og det er faktisk svært, og en del stritter imod og synes, det er en rigtig dårlig idé.

Og i virkeligheden har man jo også haft den tilgang, at kvinder ikke var intelligente nok til at sætte sig ind i politik, så de måske også var velkomne til at stemme sådan tilfældigt. Altså det var sådan faktisk mange af de holdninger, man støder på, hvis vi går tilbage til slutningen 1800-tallet og start 1900-tallet. Og der er også nogle, der siger på det her tidspunkt at hvis vi giver kvinders stemmeret, så svarer det jo bare til, at mændene får to stemmer.

Dem, der ikke synes, at kvinder skal have stemmeret, siger som regel de her tre ting: Nummer 1: At kvinder alligevel bare stemmer det samme som deres mand, så manden i virkeligheden får to stemmer. Men hey, det er jo ikke særlig demokratisk. Altså synes din mor for eksempel altid det samme som din far? Nummer 2: At kvinder kun skal passe hjemmet og børnene og ikke gå på arbejde eller gå ind i politik. Med andre ord betyder det altså, at de ikke kan bestemme selv, om de vil gå hjemme og passe børn og vaske tøj. Det skal de bare. Nummer 3: At kvinder slet ikke kan forstå politik og sikkert heller ikke interesserer sig for det. Men altså, hvor ved de det fra, dem der siger det? Der er jo nogen, der interesserer sig for politik. For eksempel Elna Munch, som du hørte om lige før. Der er altså nogen, der ikke synes, at kvinder skal have stemmeret, men der er selvfølgelig også nogen, der kæmper for, at de skal have det i.

Jeg synes jo en, der er ret vigtig at få med, det er en der hedder Fredrik Bajer, og det er jo egentlig også, synes jeg interessant. Det er nok ham, der er mest kendt for at kæmpe for stemmeret til kvinder, og det er måske lidt sjovt, det er en mand. Måske tænker vi, det må da mest have været kvinder, der kæmpede for det.

Det var altså ikke kun kvinder som Elna Munch, du hørte om lige før, der gik på talerstolen for at tale for kvinders valgret. Det gør en mand, der hedder Frederik Bajer, os. Sammen med sin kone, Matilde Bajer, starter han i 1871 det, der hedder Dansk Kvindesamfund, hvor de samler en masse kvinder, der sammen kæmper for blandt andet stemmeretten. Frederik Bajer er politiker i Folketinget, altså her, hvor man tager beslutninger for landet. Her foreslår han i 1886 til de andre politikere, at kvinder skal have stemmeret. Men det er de andre politikere ikke rigtig med på. Faktisk bliver det foreslået 11 gange, før det sker i 1915. Det er altså næsten 30 år efter første gang det bliver foreslået i Folketinget. Tænk hvis du skulle spørge om noget 11 gangen, før du fik lov. Eller endnu værre vente i 30 år på det. Det er altså virkelig lang tid.

Efter årtiers kamp for at kvinder kan få stemmeret, så sker det endelig. På Grundlovsdag den 5. Juni. 1915 bliver Grundloven ændret, så kvinder nu kan stemme. Grundloven er den lov som hele vores land skal fungere efter. Man kan sige, at det er den højeste lov i Danmark, hvor der står de allervigtigste ting. Det er altså i den her lov, man tilføjer, at kvinder nu kan stemme.

Det er politikerne i Rigsdagen, altså datidens Folketinget, der har vedtaget loven, men kongen Christian den 10. skal også symbolsk skrive under på loven. Det vil sige, at loven i virkeligheden er vedtaget lige meget, om kongen skriver under eller ej. Men det er altså kongen, der modtager den officielle tak kvinderne den 5. Juni 1915, og det foregår ved, at tusindvis af kvinder går i et stort optog gennem København, der slutter ved dronning Margrethes farfar, kongen på Amalienborg.

Det har været et meget, meget smukt og stemningsfuldt optog, der er gået gennem byens gader. Der har stået uden tilskuere og kigget på. Og jeg tror, der har været en meget festlig stemning, også det med at man har samlet så mange mennesker på på ét sted. Jeg tror også, man har tænkt på det tidspunkt, at det var en vigtig del af, det faktisk også ville blive Danmarkshistorie. Altså man har vist på en eller anden måde at det var en historisk dag.

På en smuk solskinsdag i juni går optoget af kvinder vejen op til kongen, og det hele er planlagt i den mindste detalje. De går i forskellige rækker og grupper, og på billeder fra den gang er det tydeligt, at de ved, hvem der skal gå hvor. Til begge sider af vejene er der masser af tilskuere, der kigger på det flotte optog, og vinduerne er helt åbne, så folk

kan kigge ud. Og som Mette siger, har de nok en fornemmelse af, at de ser på noget, der vil gå over i historiebøgerne. Forrest i optoget går der en kvinde med et stort Dannebrogssflag - altså Danmarks flag - og en anden går med en fane fra Dansk Kvindesamfund. Det, som Frederik og Matilde Bajer startede for mere end 40 år siden. Hvordan optoget ellers er delt ind, fortæller Mette om her:

Og så ser man kvinder i alle aldre, og der har vi altså de unge kvinder. De ugifte kvinder, der går i hvide kjoler oppe forrest og også sådan viser Danmarks fremtid på det dette tidspunkt. Måske kunne man også tænke, at de her unge kvinder var nogen af dem, der selv kom til at gøre en forskel. Måske også ved netop selv at kunne stille op til Folketinget kunne deltage i det politiske liv. Og i slutningen optoget har man så alle de gifte kvinder, og de kommer sig i sortklædte kjoler.

Disse ældre kvinder, som jo har været mange af dem, der også har kæmpet for det, der måske også selv i deres liv har oplevet uretfærdighed ved for eksempel ikke at kunne beholde deres børn, hvis de blev skilt, eller ved netop ikke (hvis de selv tjente penge), så ikke selv at have råderet over de penge. Så jeg tror på mange måder, de har også oplevet uretfærdighed, og de kvinder, der er gået med i optoget, har selvfølgelig også været nogen af dem, der synes, at det var vigtigt at markere, at også nogen af dem, der kæmpede aktivt for det på alle mulige forskellige måder.

Optoget er altså delt sådan ind at de yngre og ugifte kvinder går forrest i hvide kjoler. Det er på en måde fremtiden, dem der måske selv vil gå ind i politik. Og bagerst i optoget går de ældre og gifte kvinder i sorte kjoler, og det er nok nogle af de kvinder, der har været med til at kæmpe for kvinders stemmeret, og som har oplevet nogle af de uretfærdige ting ved, at kvinder og mænd ikke er lige.

Så er der en udvalgt del af de her kvinder, der skal op og møde kongen. Og der er der en historie om, at der er en kvinde, der går op til kongen Christian den 10: "Deres Majestæt, dette er den lykkeligste dag i mit liv!" Denne kvinde skulle virkelig synes, at det var en meget, meget stor dag, og hun virkelig har følt sig anerkendt.

Og efter sigende skulle kongen så har svaret. "Ja, jeg synes nu hellere, at de skulle gå hjem og lave kaffe til deres mand"

Det viser jo også meget godt den sådan lidt samfundsindstilling, der også er på dette tidspunkt. Hvad sker der også, når kvinderne begynder at forlade hjemmene og blive selvstændige væsner, komme på arbejdsmarkedet, komme ind på uddannelserne og nu også kunne stemme? Altså bliver de her mænd så ikke også sådan forsømt?

Da nogle udvalgte kvinder skal takke kongen, ja, så er der altså noget, der tyder på, at kongen ikke er helt enig i, at kvinder skal have den her stemmeret, som de nu har fået. Han mener åbenbart, at de hellere skulle tage hjem og lave noget kaffe til manden. På det her tidspunkt er der nogen, der er bange for, at hvis kvinder begynder at blive mere ligestillet med mændene, for eksempel ved at stemme eller at arbejde, så vil de ikke længere være så meget i hjemmet som tidligere. Det ville jo være synd for manden og børnene, hvis de bliver overladt helt til sig selv. Den her holdning lader kongen til at være enig i.

I dag ved vi jo ikke 100% ordret, var det det, kongen sagde? Men der findes ret mange dokumenter i dag også, da kongen faktisk skal underskrive den her Grundlov, at han faktisk ikke er særlig begejstret. Han er faktisk blevet presset politisk til at skrive den her lov under. Han synes måske ikke selv, det er en særlig god ide. Det viser også det der med, at vi er efterhånden gået netop fra den her enevældige stat, hvor det var kongen, der bestemte til noget, der i høj grad nærmer sig et demokrati, hvor at kongen jo reelt ikke har den samme magt, som han har haft før.

Kongen er altså måske blevet presset til at skrive under på den her Grundlov, hvor der står, at kvinder skal have stemmeret. Tidligere i historien har det været sådan, at konger havde noget mere magt end Christian den 10., der er konge på det her tidspunkt.

Nu er det altså i højere grad et demokrati, hvor det er folket, der kan stemme, nu også kvinderne, og dem, der sidder i Folketinget, der bestemmer. På slotspladsen ved Amalienborg, der hvor der i dag står mennesker på dronningens fødselsdag, samler kvindernes optog sig, og kongen og dronningen kommer ud på balkonen for at hilse på de mange kvinder, der er mødt op. Jeg forestiller mig, at kongen ikke ser helt tilfreds ud, men mon ikke dronningen sætter pris på de mange kvinder, der markerer den store dag? På slotspladsen synger kvindernes sidste vers af "Der er et yndigt land."

Og der findes også nogle ret fantastiske tallerkner, sådan nogle platter, hvor der er billeder af alle de mænd, som gav kvinderne stemmeret, som kvinderne gerne vil takke mindeplatter. Og det er også lidt sjovt, at de har hængt i rigtig mange danske hjem. Den her store taknemmelighed, hvor det er sådan, i dag vil man måske sige det manglede da bare. Hvad er det, I takker for? Helt ærligt!

Ja, i dag virker det jo lidt underligt, at man synes, det var nødvendigt at takke for stemmeretten, men det gjorde man altså dengang. Ved folketingsvalget i 1918, et par år efter at kvinder fik stemmeret, blev der også valgt fire kvinder ind i datidens Folketinget, hvor en af dem var Elna Munch, som du hørte om i dette afsnit. Men der skulle altså gå næsten hundrede år, før Danmark fik sin første kvindelige statsminister i 2011 med Helle Thorning-Schmidt og Mette Frederiksen faktisk kun den anden kvindelige statsminister. På hundrede året for kvinders stemmeret i 2015 var der faktisk en kvindelig statsminister, en kvindelig regent, dronning Margrethe, og en kvindelig formand for Folketinget, Pia Kjærsgaard. Altså tre kvinder på tre meget vigtige poster i Danmark. Men mon ikke der stadig er noget at kæmpe for, når det gælder ligestilling? Det kan for eksempel være, hvem der er mest skal være hjemme og passe de små børn. Om lønnen mellem mænd og kvinder er lige, eller noget helt tredje. Måske kan du komme i tanke om nogle områder, hvor piger og drenge ikke bliver behandlet, som om de er lige meget værd.

Så det kan godt ske, at det jo var vores oldemødre, vores tipoldemor, der kiggede med i 1915. Men på rigtig mange måder er det jo også meget fint at tænke på, at kampen er jo ikke slut. Det gælder sådan set både mænd og kvinder i forhold til, at der jo er punkter i samfundet, vi ikke er ligestillet på. Så nu er det i virkeligheden også de nye generationer, der også skal ud og markere, hvad er det så, de synes, der er vigtigt? Og hvad er det, der er værd at kæmpe for?

Mit navn er Rikke Mia Skovdal, og du har lyttet til "Danmarkshistorie for børn" produceret af Talk Town i samarbejde med Nationalmuseet. Vi lyttes ved.